

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 284 sahifa,
1-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Milliy xarakter tushunchasining pedagogik va aksiologik talqini.....	10
Usmonova Muattar Bahadirjonovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'zini o'zi anglashida muloqotning o'rni	14
Yaxshiboyeva Zuhra, Pardayeva Munisa	
Maktabgacha ta'lim tizimida sog'lom turmush tarzi ko'nikmalarini shakllantirishning zamonaviy usullari	17
Dilsora Shodmonova	
Педагогические предпосылки развития билингвизма у детей в дошкольных образовательных учреждениях	24
Истамова Нигора Азимжановна	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida neyrogimnastika texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik asoslari.....	29
Saidova Nigora Olimovna, G'ulomova Shaxnoza Abdusalom qizi	
Jismoniy tarbiya va sport: iqtidorli yoshlarni tanlash, saralash va ularni maqsadli tayyorlashning zamonaviy yo'llari.....	32
Muxamedjanov Shovkat Muxrumovich	
Yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasida tarixiy xotira, milliy meros va qadriyatlardan foydalanishning pedagogik asoslari.....	36
Nomozov Muhammadyusuf Meyliqul o'g'li	
Sport tashkilotlarida rahbarlik qilish va boshqarish.....	40
Artikov Xayrulla Baxtiyarovich	
Formation and Development Stages of Terminology as a Scientific Discipline	44
Lola Mannobova	
Lexicographic Features of Onomastic Units in English and Uzbek Dictionaries	48
Berdiyeva Mashhura Tulqin qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining qobiliyat, qiziqish va o'rganish usullarini hisobga olgan pedagogik metodlar va dars rejaları	51
Abdullaeva Gulmira, Egamberganova Yorqinoy Ollobergan qizi	
Disputning ingliz romanlaridagi pragmatik va lingvokulturologik ko'rinishlari	55
Abdumalikova Diyoraxon Rafiqjon qizi	
O'yin texnologiyalarining aqliy rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalar ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni	59
Abdunazarov Abdumutal Olimovich	
Auditoriyada va auditoriyadan tashqari jarayonda talabalar ijtimoiylashuvini rivojlantirish mexanizmlari	64
Alimova Gulrux Farhod qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda interaktiv o'yin texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari	70
Axtamova Mohinur O'tkir qizi	
Oilaviy zo'ravonlikka uchragan ayollarni qo'llab-quvvatlashda mahalla va ijtimoiy xizmatlarning o'rni	74
Dumarova Gulfira Kozimbekovna, To'liqinova Muxlisaxon Jamshid qizi	
O'zbek milliy romanchiligida tarixiy haqiqat va badiiy talqin (Xayriddin Sultonning "Yaldo kechasi" romani misolida)	78
G'aybulloyeva Parvina Samandar qizi	
Aqli zaif bolalarda kommunikativ faoliyatning ontogeneza shakllanishi	82
Hamraqulova Durdona Dilshod qizi	
Neuroeducation va Phygital Learning asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv faolligini rivojlantirish metodikasi	87
Hikmatova Yulduz Nuritdinovna	

Autizm spektri buzilgan bolalarning ijtimoiy-pedagogik moslashuvining nazariy asoslari	91
<i>Shodmanxojiyeva Iroda Ne'matulla qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda o'yin texnikalarining roli	95
<i>Jamolova Farida Fatillo qizi</i>	
Ta'lim qardosh tillarga yo'naltirilgan mtt direktorining boshqaruv kompetentligini rivojlantirish mexanizmlari (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida)	98
<i>Jumagulova Gulziya Madiyarovna</i>	
Oliy ta'limda talabalarning raqamli taqdimot va ommaviy nutq ko'nikmalarini axborot texnologiyalari vositasida takomillashtirish	103
<i>Junaydullayev Oxunjon Kaxorjon o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'yin texnologiyalari orqali nutq malakalarini rivojlantirish	107
<i>Maqsuda Maxsudovna Murodova</i>	
O'zbek tilida "nur" so'zining ko'chma ma'nolari	113
<i>Maxbuba Axatova</i>	
Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda raqamli texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	116
<i>Misirova Nodira Tovbayevna, Nosirova Dilfuza Sa'dullayevna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilida og'zaki nutqini shakllantirishdagi qiyinchiliklar	120
<i>Nabiyeva Xilola Abdulmuratovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ma'naviy-ma'rifiy qiyofasini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari... ..	123
<i>Niyozova Maftuna Normaxmat qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida "Tarbiya" fanini tabiiy fanlar bilan integratsiyalash asosida ekologik tafakkurni shakllantirish.....	126
<i>Norbo'tayeva Iroda Yunusovna</i>	
Suzish vositalari yordamida talabalarning qo'l va oyoq mushaklarini rivojlantirish metodikasi	130
<i>Nosirov Sardor To'lqinjon o'g'li</i>	
Bo'lajak pedagoglarning metakognitiv kompetensiyasini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	134
<i>Nosirova Ra'no Xamidovna</i>	
Dual ta'limda oliy ta'lim va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikning mazmuni.....	137
<i>Qoraboyeva Zohidaxon To'lanboyevna, Tursunbayeva Sevara Abdullo qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar nutqida noverbal vositalarning roli	142
<i>Qurbanova Surayyo Tuynazar qizi, Maqsudboyeva Dilbar Olimjon qizi</i>	
Texnologiya fanini o'qitishda integrativ yondashuvning pedagogik zarurati va nazariy asoslari	146
<i>Qurbonmurotov Eldor Abdusaidovich</i>	
O'zbekistonning zamonaviy ta'lim muhitida o'zbek-rus bilingvizmi sharoitida o'quvchilar nutqining psixolingvistik xususiyatlari.....	149
<i>Qurdasheva Bonu Bexzod qizi</i>	
Xorij olimlari tadqiqotlarida prosotsial xulq-atvor namoyon bo'lishining o'rganilishi	153
<i>Rahimova Sarvinov Odilboy qizi</i>	
Musiqqa fanlarini o'qitishda inquire-based learning texnologiyasidan foydalanish metodlari.....	157
<i>Raximova Dilbar Rizakulovna</i>	
Maktab rahbarining qaror qabul qilish uslubi pedagogik jamoa ijtimoiy faolligini rivojlantirish omili sifatida..	161
<i>Raximova Maryam O'tkir qizi</i>	
Yosh sportchilarda yurak-qon tomir tizimining morfofunksional adaptatsiyasi va sportchi yuragi fenomeni..	173
<i>Alimova Nasiba Adxamovna</i>	
Mintaqaviy iqtisodiyotda turizm klasterlarini rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	179
<i>Kurbonova Kamola Ilxomovna</i>	
Nutq madaniyati va notiqlik san'ati	183
<i>Mamadaliyeva Lola Shailyasovna</i>	
Molekulyar fizikada klasster yondashuvi asosida masalalar yechish samaradorligini oshirish	188
<i>Mirzamuratov Baxodir Fayzullayevich</i>	
Oliy o'quv yurtlari, sport tashkilotlari va sport marketingi tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikning zarurati.....	192
<i>Samatov Javlonbek Abdukayumovich</i>	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini texnologiya darslarida turli materialdan amaliy ishlarni tashkil qilish metodikasi	195
<i>Sanakulov Xamrakul Rizakulovich, O'roqova Nigina Botirjon qizi, Xoliqulova Ozoda Shuxratovna</i>	
Modern Teaching Methods in English Language Learning.....	199
<i>Sarvinoz Abdulhakimova</i>	
Erkin Vohidov ijodining o'rganilishi	202
<i>Shahnoza Muhammadiyeva</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida nutqiy faoliyatni rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	205
<i>Shopulatova Nasiba Umirovna</i>	
Yuqori intensivlikdagi atsiklik yuklamalar ta'sirida futbolchilar organizmi funksional holatining yoshga oid xususiyatlari.....	208
<i>Shukurova Sayyora Sa'dullaevna, Kadirov Abdurashid</i>	
Talabalarda badiiy did va estetik tarbiyasini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	211
<i>Temirov Murodjon Anvarovich</i>	
The Role of Authentic Materials in Teaching English for Specific Purposes: Implications for Tourism Students.....	215
<i>Toshmamatova Marjona Olimjon kizi</i>	
Neyrokognitiv rivojlanish va bolalarning maktabga psixologik tayyorgarligi o'rtasidagi bog'liqlik	220
<i>Toshpo'latova Mahina Farxod qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda terminologik tafakkurni rivojlantirishning nazariy asoslari	224
<i>Umaraliyeva Shahlo Sayfullo qizi</i>	
Artistic Pedagogy as a Basis for Developing Spiritual-Communicative Culture in Student Youth: Pedagogical Foundations	228
<i>Umarova Malika Khisabidinovna, Orifjonova Kamolabonu Kozimbek qizi</i>	
Pragmatic Competence and Cultural Adaptation in EFL Contexts: Challenges and Pedagogical Implications.....	232
<i>Veronica Khatamova</i>	
Ta'lim tojik tilida olib boriladigan maktablarda morfologiya o'qitish muammosi	236
<i>Xojiyeva Iroda Zokirjon qizi</i>	
Innovatsion yondashuv asosida "Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish" modulini o'qitish metodikasi muammo sifatida	240
<i>Zaxro Yo'ldashovna Shanasirova</i>	
Interaktiv topshiriqlar orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining chet tiliga bo'lgan qiziqishlarini individuallashtirish	246
<i>Nishonova Gulchehra Ravshanjon qizi</i>	
The Role of Project-Based Learning and Artificial Intelligence Technologies in Enhancing Foreign Language Students' Academic Achievement and Motivation.....	250
<i>Olimov Sh. Sh., Zaripov K. Ya.</i>	
Mechanisms for Assessing Academic Achievements in the Finnish Education System and the Possibility of their Adaptation In Schools In Uzbekistan	254
<i>Saytbekova Svetlana Saylaubaevna</i>	
Maktabgacha ta'limda bolalar bilan innovatsion texnologiyalar yordamida ekologik omillarni singdirish	257
<i>Xoldorova Mashxura G'ulomovna</i>	
Finlyandiya ta'lim tizimida o'quvchilarning o'zlashtirishini baholash mexanizmlari va ularni O'zbekiston maktablarida qo'llash istiqbollari.....	260
<i>Xudaybergenova Zuxra Isakovna</i>	
Jadidchilik harakati va uning pedagogik-ijtimoiy mohiyati hamda tamoyillari	263
<i>Yusupov Ma'mur Ma'rufovich</i>	
Проблемы нравственного воспитания личности в произведениях В. Распутина.....	269
<i>Рахимова Шахзода Равшановна</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyalarni shakllantirishning pedagogik omillari	273
<i>Imamova Nasiba Xurramovna</i>	

Bo'lajak biologiya o'qituvchilarida tolerantlik madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari	276
Xidirov Faxriddin Fozilovich	
Транслингвальные практики русскоязычных мигрантов в условиях многоязычной среды	280
Рахмонова Нилуфар Уткир кизи	

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALAR NUTQIDA NOVERBAL VOSITALARNING ROLI

Qurbanova Surayyo Tuynazar qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Maqsudboyeva Dilbar Olimjon qizi

Pedagogika va psixologiya fakulteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar nutqini rivojlantirish jarayonida noverbal vositalarning o'rni va ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Mimika, imo-ishoralar, tana harakatlari hamda intonatsiya kabi noverbal vositalarning bolalarning fikrlash faoliyatini rivojlantirish, diqqatini jamlash va nutqining aniqligi hamda ifodaliligini ta'minlashdagi roli yoritilgan. Shuningdek, bolalarda nutq madaniyatini shakllantirish va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishda noverbal vositalarning pedagogik imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: noverbal vositalar, imo-ishoralar, mimika, pantomimika, intonatsiya, emotsiya, nutq madaniyati, kommunikativ kompetensiya, maktabgacha ta'lim, nutq rivoji.

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the role and significance of nonverbal means in the development of speech among preschool children. It highlights the importance of facial expressions, gestures, body movements, and intonation in enhancing children's thinking abilities, maintaining their attention, and ensuring the clarity and expressiveness of their speech. The article also reveals the pedagogical potential of nonverbal means in fostering speech culture and developing communicative competence in preschool-aged children.

Key words: nonverbal means, gestures, facial expressions, pantomime, intonation, emotion, speech culture, communicative competence, preschool education, speech development.

Аннотация: В статье проведён научно-теоретический анализ роли и значения невербальных средств в развитии речи детей дошкольного возраста. Раскрыто значение таких невербальных средств, как мимика, жесты, движения тела и интонация, в развитии мышления детей, концентрации их внимания, а также в обеспечении ясности и выразительности речи. Особое внимание уделено педагогическим возможностям невербальных средств в формировании речевой культуры и развитии коммуникативных компетенций у детей.

Ключевые слова: невербальные средства, жесты, мимика, пантомимика, интонация, эмоция, речевая культура, коммуникативная компетенция, дошкольное образование, развитие речи.

KIRISH

Jamiyat taraqqiyotida insonning samarali muloqot qila olish qobiliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Muloqot jarayoni nafaqat og'zaki nutq, balki turli noverbal vositalar orqali ham amalga oshiriladi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda noverbal vositalar nutqni anglash va ifodalashning dastlabki bosqichlarida alohida ahamiyatga ega.

Bolalar dastlab atrofdagilarning yuz ifodalari, ovoz ohangi, qo'l harakatlari hamda emotsional munosabatlarni idrok etish orqali muloqotga kirishadilar. Keyinchalik ushbu noverbal vositalar ularning og'zaki nutqi bilan uzviy uyg'unlashib, kommunikativ faoliyatining muhim tarkibiy qismiga aylanadi. Shu bois maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda noverbal muloqot vositalarining o'rni va pedagogik imkoniyatlarini o'rganish maktabgacha pedagogika hamda bolalar psixologiyasining dolzarb ilmiy-amaliy masalalaridan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Noverbal muloqot – bu so'zlardan foydalanmasdan, mimika, jestlar, pantomimika, intonatsiya, nigoh, ovoz tembri hamda shaxslararo masofani saqlash kabi vositalar orqali amalga oshiriladigan kommunikativ jarayondir. Noverbal muloqot ko'pincha ongsiz ravishda namoyon bo'lib, insonlar o'rtasidagi muloqotning muhim tarkibiy qismini tashkil etadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar o'z fikr va his-tuyg'ularini to'liq og'zaki ifoda eta olmaganliklari sababli noverbal vositalardan keng foydalanadilar. Ular emotsional holatini turli

yuz ifodalari, imo-ishoralalar va tana harakatlari orqali namoyon etadilar. Shu bois bolalar muloqotida noverbal vositalar alohida ahamiyat kasb etadi.

Muloqot jarayonida imo-ishoralardan faol foydalanish nutqning hissiy-ta'sirchanligini oshiradi hamda uning mazmunini yanada boyitadi. Qo'l harakatlari va boshqa jestlar nafaqat aytilayotgan fikrning mazmunini ifodalashga, balki so'zlovchining his-tuyg'ulari va munosabatlarini ham yetkazishga xizmat qiladi. Bu esa tinglovchilar tomonidan axborotning samaraliroq idrok etilishiga yordam beradi [2, 10].

Psixolog olim L.S. Vygotskiyning ta'kidlashicha, "bolaning psixik rivojlanishi ijtimoiy muloqot jarayonida shakllanadi" [5]. Mazkur fikr bola nutqi rivojlanishida muloqotning barcha shakllari, jumladan noverbal vositalarning ham muhim o'rin tutishini tasdiqlaydi.

Nutq insonning individual xususiyatlarini o'zida aks ettiruvchi muhim psixologik hodisadir. Har bir insonning nutqi uning fikrlash doirasi, lug'at boyligi, qiziqishlari, xarakter xususiyatlari, emotsional holati va kayfiyati haqida ma'lumot beradi [10, 5]. Shu nuqtai nazardan, tarbiyachi va pedagoglar bolalarning mimikasi, jestlari hamda tana harakatlarini kuzatish orqali ularning kayfiyati, qiziqishlari va ehtiyojlarini aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni o'zlashtirish va rivojlantirish masalalarini o'rganishga bo'lgan ilmiy qiziqish tobora ortib bormoqda [1, 443]. Chunki nutq va til insonlar o'rtasidagi muloqotning asosiy vositasi bo'lib, his-tuyg'ular, ehtiyojlar va fikrlarni ifodalash hamda shakllantirishga xizmat qiladi.

So'zga hamroh bo'luvchi imo-ishoralalar noverbal vositalar sifatida qaraladi. Ular odatda so'zlovchi muhim deb hisoblagan fikr yoki g'oyani kuchaytiruvchi unsur sifatida namoyon bo'ladi. Imo-ishora va so'z bir vaqtning o'zida bitta mazmunni ifodalashi mumkin, biroq ular ushbu mazmunning turli jihatlarini aks ettiradi. Shu sababli vizual axborotni yetkazishda imo-ishoralardan foydalanish keng tarqalgan hisoblanadi [2, 10]. Psixologik tadqiqotlar natijalariga ko'ra, insonlar o'rtasidagi muloqotda axborotning muhim qismi aynan noverbal vositalar orqali uzatiladi.

Noverbal vositalar maktabgacha yoshdagi bolalarda his-tuyg'ularni ifodalash, nutq mazmunini boyitish, muloqotni yengillashtirish, ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish hamda atrofdagilarning emotsional holatini anglashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois bolalar nutqini rivojlantirish jarayonida noverbal vositalardan maqsadli va samarali foydalanish pedagogik faoliyatning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Buyuk pedagog va mutafakkir Yan Amos Komenskiy ta'lim va tarbiya jarayonida nutqning rivojlanishiga alohida e'tibor qaratgan. U "aql" va "nutq"ni o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan yagona tizim sifatida talqin etgan. Bu bejiz emas, chunki bola aynan nutq orqali o'z fikrlarini ifodalaydi, atrofidagi insonlar bilan muloqotga kirishadi hamda nutqni egallash jarayonida uni o'rab turgan borliqni anglay boshlaydi [1, 443].

Psixolingvist olim Aleksey Alekseyevich Leontev muloqotni inson faoliyatining asosiy shakllaridan biri sifatida baholab, inson nutqining ta'sirchanligi va samaradorligi ko'p jihatdan noverbal vositalarga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi [6]. Mazkur yondashuv noverbal vositalarning kommunikativ jarayondagi ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Mimika bolaning emotsional holatini aks ettiruvchi muhim noverbal vositalardan biri hisoblanadi. Quvonch, qayg'u, qo'rquv, hayrat yoki qiziqish kabi hissiy holatlar, avvalo, yuz ifodalari orqali namoyon bo'ladi. Shu sababli mimika bolalarning ichki kechinmalarini anglash va ularga pedagogik ta'sir ko'rsatishda muhim diagnostik ahamiyatga ega.

Imo-ishoralalar esa bolalarning fikrlarini ifodalash va tushuntirish jarayonida yordamchi kommunikativ vosita vazifasini bajaradi. Masalan, bola "katta" tushunchasini ifodalash uchun qo'llarini keng yozishi mumkin. Bunday holat nutq mazmunini to'ldiradi, uning ifodaliligini oshiradi hamda tinglovchining axborotni tezroq va aniqroq qabul qilishiga yordam beradi. Shunday qilib, noverbal vositalar bolalar nutqining mazmunan boyishi, emotsional ta'sirchanligi va kommunikativ samaradorligini ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kattalarning noverbal xulq-atvori bolalar uchun muhim namuna vazifasini bajaradi. Agar tarbiyachi samimiy yuz ifodalari, muloyim ovoz ohangi va ijobiy imo-ishoralardan foydalansa, bolalarda muloqotga nisbatan ishonch, qiziqish va ijobiy munosabat shakllanadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida ertaklarni emotsional tarzda hikoya qilish, rolli o'yinlarni tashkil etish, rasmlar asosida suhbatlar o'tkazish, ko'z orqali muloqotni rivojlantirish hamda musiqali-harakatli o'yinlardan foydalanish samarali pedagogik usullar hisoblanadi.

Ma'lumki, maktabgacha yosh davrida bolalarda noverbal vositalar, jumladan mimika, pantomimika, intonatsiya va turli emotsional reaksiyalar faol shakllanadi. Ushbu vositalar bolalarga o'z fikrlarini aniqroq ifodalash, atrofdagilarning munosabatini anglash hamda muloqot jarayonida samarali ishtirok etish imkonini beradi.

Mimika insonning ichki kechinmalari va emotsional holatini aks ettiruvchi muhim psixologik vositadir. Bolalarda quvonch, qo'rquv, hayrat, ranjish va boshqa hissiy holatlar dastlab yuz ifodalari orqali namoyon bo'ladi. Psixolog olima Valentina Sergeyevna Muxina ta'kidlaganidek, "bolalar emotsional munosabatlarni, avvalo, yuz ifodalari orqali qabul qiladilar" [7]. Mazkur fikr tarbiyachi va ota-onalarning mimik faolligi bola psixologik rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishini anglatadi. Masalan, tarbiyachining samimiy tabassum bilan murojaat qilishi bolada ishonch va erkinlik hissini shakllantirsa, sovuqqon yoki keskin munosabat bolaning muloqotga kirishish faolligini pasaytirishi mumkin.

Imo-ishoralar bolalarning fikrlarini tushuntirish va ifodalashda muhim yordamchi vosita hisoblanadi. Ayniqsa, lug'at boyligi hali to'liq shakllanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarda jestlar muhim kommunikativ ahamiyat kasb etadi. Ular og'zaki nutq mazmunini to'ldirib, fikrning aniqroq yetkazilishiga xizmat qiladi.

Intonatsiya esa nutqning emotsional ta'sirchanligini ta'minlovchi muhim omildir. Bir xil so'z turli intonatsiyada aytilganda turlicha ma'no va hissiy tus kasb etishi mumkin. Shu bois bolalarda to'g'ri intonatsion nutqni shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Sh. Usmonovning ta'kidlashicha, "maktabgacha ta'lim jarayonida ifodali nutq bolaning nutqiy faolligini oshiradi" [8]. Ertak aytish, she'r yodlash, rolli o'yinlar, sahnalashtirilgan mashg'ulotlar hamda musiqali-harakatli o'yinlar bolalarda intonatsion ko'nikmalarni rivojlantirishning samarali vositalari hisoblanadi.

Noverbal muloqot bolaning jamoaga moslashuvi va ijtimoiylashuvi jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Bolalar bir-birining emotsional holatini mimika, jestlar va tana harakatlari orqali anglyadilar. Bu esa o'zaro hamkorlik, empatiya va ijtimoiy munosabatlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

F. Qodirovning fikricha, "bolalar nutqini rivojlantirishda emotsional muhit va muloqot madaniyati muhim omil hisoblanadi" [9].

Bola atrofidagi muhitni anglash jarayonida so'zning tovush shakli bilan narsa va hodisalarning ayrim xususiyatlari o'rtasidagi bog'liqlikni izlashga intiladi. Bunday obrazli assotsiatsiyalar so'z ma'nosini o'zlashtirishni yengillashtiradi. Bola so'zning moddiy-tovush qobig'i bilan predmet yoki hodisaning seziladigan belgilarini o'zaro bog'lashga harakat qiladi. Shu sababli maktabgacha yoshdagi bolalar nutqida taqildiy so'zlar keng uchraydi [3, 34].

Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, noverbal vositalardan faol foydalanuvchi bolalarda nutqiy faollik yuqori bo'ladi, lug'at boyligi tezroq shakllanadi, emotsional intellekt rivojlanadi, muloqotga kirishish ko'nikmalari takomillashadi hamda his-tuyg'ularni erkin ifodalash qobiliyati kuchayadi. Shuningdek, ularning ijtimoiy faolligi va tengdoshlari bilan hamkorlik qilish darajasi ham yuqori bo'lishi kuzatiladi. Bu esa noverbal muloqotning bola shaxsi rivojlanishida muhim omillardan biri ekanligini tasdiqlaydi.

Psixologik tadqiqotlarda imo-ishoralar va tana harakatlari nutqiy faollikni rag'batlantiruvchi muhim omillar sifatida baholanadi. Chunki harakat bilan birgalikda taqdim etilgan axborot bolaning xotirasida tezroq mustahkamlanadi va samaraliroq o'zlashtiriladi. Shu bois maktabgacha ta'lim amaliyotida noverbal vositalardan maqsadli foydalanish bolalarning nutqiy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashning muhim pedagogik shartlaridan biri hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar nutqini shakllantirish va rivojlantirishda noverbal vositalar muhim pedagogik hamda psixologik ahamiyat kasb etadi. Mimika, jestlar, intonatsiya, pantomimika va boshqa noverbal elementlar bolalarning hissiy-ijtimoiy rivojlanishiga, kommunikativ kompetensiyalarining shakllanishiga hamda nutqiy faolligining oshishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois tarbiyachilar va ota-onalar bolalar bilan muloqot jarayonida noverbal vositalardan maqsadli, ongli va samarali foydalanishlari zarur.

Ta'kidlanganidek, "muloqot davomida o'ziga taalluqli masalalarni erkin muhokama qila olish, og'zaki va yozma shakldagi nutqiy muloqotni rivojlantirish jarayonida ma'naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirish hozirgi kunning eng muhim vazifalaridan biridir" [4, 54]. Mazkur vazifalarni amalga oshirishda noverbal muloqot vositalari muhim pedagogik resurs sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalarida emotsional jihatdan qulay muloqot muhitini yaratish, rolli o'yinlardan keng foydalanish, bolalarda ifodali nutq ko'nikmalarini rivojlantirish hamda pedagoglarning noverbal kommunikativ kompetensiyalarini takomillashtirish alohida ahamiyatga ega. Bunday yondashuv bolalarning nutqiy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash bilan bir qatorda, ularning shaxs sifatida har tomonlama kamol topishiga ham xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, noverbal vositalar maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning samarali omillaridan biri bo'lib, ular bolalarning muloqot madaniyatini shakllantirish, emotsional intellektini rivojlantirish va ijtimoiy moslashuvini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim amaliyotida noverbal kommunikatsiya vositalaridan tizimli va maqsadli foydalanish ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Axmedova M.X., Rajabova S.R. Ilk yoshdagi bolalar nutqi rivojlanishining psixologik xususiyatlari // Maktabgacha va maktab ta'limi. – 2026. – № 1. – B. 442–444.
2. Ахмедова М.Х., Рузибоева Н.К. Психолингвистические особенности жестикуляции в узбекском языке // Психология XXI столетия: материалы Международной научно-практической конференции. – 16–18 марта 2025 г. – С. 9–13.
3. Axmedova M.X., Meliboyeva R.N. Bola nutqini chiroyli rivojlantirish – noadabiy so'zlar tanazzulidir // Bola va zamon. – 2021. – № 1. – B. 33–34.
4. Axmedova M.X. Milliy tilning etimologik va psixolingvistik xususiyatlari // Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2021. – B. 49–54.
5. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. – Москва: Эксмо, 2019. – 512 с.
6. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – Москва: Смысл, 2017. – 287 с.
7. Мухина В.С. Детская психология. – Санкт-Петербург: Питер, 2018. – 656 с.
8. Usmonova Sh. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 320 b.
9. Qodirova F. Bolalar nutqini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 256 b.
10. Akhmedova M.Kh., Zhorakulova D.Z. Expression of intellect in speech activity // Science and Innovation. – 2023. – Vol. 2, No. 10. – P. 5–10.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.